

Л. М. Коваль

Доцент кафедри української мови й загального мовознавства,
кандидат філологічних наук, докторант Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)
koziuck.vladimir@yandex.ru

**Предикат стану як семантико-синтаксичний корелят дієслівного
головного компонента безособового речення української мови**

У статті проаналізовано дієслівний головний компонент безособового речення української мови в аспекті між'ярусних співвідношень, зокрема встановлено, що його семантико-синтаксичним корелятом є предикат стану; визначено диференційні лінгвальні параметри та семантичну типологію віддієслівних предикатів стану в безособовому реченні української мови; проаналізовано та зіставлено значеннєву специфіку предикатів стану, виражених одноособовими дієсловами та особовими дієсловами в безособовому вжитку.

Головний компонент (ГК) безособового речення (БР) як експлікатор такого способу концептуалізації дійсності, що полягає в незалежності предикованої ознаки від волі суб'єкта, його носія, корелює з предикативною синтаксею станової семантики. Предикати стану в українському мовознавстві вперше виділив І. Р. Вихованець, диференціювавши весь корпус предикатних синтаксем на предикати стану та предикати дії [1 : 33 – 35]. Згодом дослідник удосконалив власний поділ, проте предикати стану кваліфікує як окремий класифікаційний тип синтаксем, що охоплюють такі конкретні значення як "фізичний, інтелектуальний, емоційний стан, наявність якісної ознаки, стан існування / неіснування, наявності / відсутності, стан як результат дії тощо [2 : 93 – 111]". Услід за І. Вихованцем, семантичний клас предикатів стану в українському мовознавстві виокремили К. Городенська [3], А. Загнітко [4], М. Мірченко [5], О. Межов [6], К. Шульжук [7], Т. Масицька [8], О. Леута [9], Н. Кавера [10] тощо. Відомі цікаві спроби класифікації всієї сукупності предикатів і в зарубіжному мовознавстві, в яких предикати стану виділено в окремий клас (Т. Алісова [11], Ю. Апресян [12], Г. Золотова [13], О. Падучева [14], О. Селіверстова [15], Ю. Степанов [16] тощо). Характеризуючи цей тип синтаксем, лінгвісти здебільшого акцентують увагу на їхніх диференційних семантичних і морфологічних ознаках, установлюють їхню типологію. Проте досі не виявлено особливостей кореляції між семантичними типами предикатних синтаксем та компонентами формально-граматичної структури різних реченнєвих конструкцій, що й зумовлює *актуальність* нашої студії, **метою** якої є встановити семантико-синтаксичну специфіку дієслівних предикатів стану в безособовому реченні української мови.

Дієслово як виразник семантики стану належить до основних засобів експлікації предикатів стану в українській мові. Н. Кавера дослідила, що семантико-морфологічний різновид дієслівних предикатів стану формує приядерну зону корпусу предикатних синтаксем цього семантичного класу [10 : 8]. Так само, як і ядерні відприслівникові предикати стану, вони експлікують власне-стан, що є тимчасовою характеристикою предмета. Він не відтворює його внутрішньої суті й уможливує те, що особа чи предмет може перебувати й в інших станах, не зазнаючи кількісних та якісних змін. Відмінність значення стану дієслівних предикатів полягає в наявності процесуального відтінку. Отже, враховуючи спільність та різницю в лінгвальній природі семантико-морфологічних різновидів предикатних синтаксем стану, виділяємо такі кваліфікаційні ознаки дієслівних предикатів стану:

1. *Часова локалізація (актуалізація)* ("стан, хоча й існує в часовій сфері, проте має іншу конфігурацію, позбавлену чітких орієнтирів") [17 : 6]. Певний стан як властивість якогось предмета, являючи собою змінну величину, передбачає, що цей предмет може перебувати й в інших станах. Тому стан не є абсолютною, характерною ознакою предмета, яка відбиває його внутрішню сутність, а чимось плинним, непостійним. Він охоплює відповідний відрізок на часовій осі, а отже вказує на тимчасову, змінну характеристику предмета.

2. *Фазовість*. Стани існують фазово, тобто в кожному окремий момент часу можлива лише одна фаза стану, яка безперервно транспозиціонує в іншу.

Як зауважує Г. Кутня, "фазовість не лише морфологізована ознака дієслівних предикатів, а й засвідчує взаємодію статичних і динамічних одиниць за певними дериваційними моделями (стан ↔ процес: *лихоманити* – *залихоманити*)" [17 : 7].

3. *Кратність*: маркуючи певні повторювані ситуації, ці предикатні синтаксеми вказують на можливу перервність стану, його кратність. Такого значення дієслівні предикати стану набувають унаслідок сполучення з темпоральними адвербіальними поширювачами (здебільшого позбавленими конкретно-референційної функції): *рідко, часто, завжди, постійно, іноді, вечорами* тощо.

4. *Наявність імпліцитного або непрямого суб'єкта*. Вираження семантичного суб'єкта формами непрямих відмінків спричиняє його пасивізацію – перетворення самого виконавця дії на неактивного або деміактивного учасника ситуації, основним морфологічним засобом реалізації якого є орудний відмінок, рідше – родовий, напівпериферійним – давальний та знахідний, а от крайню периферію становить місцевий відмінок, лексично представлений назвами частин людського тіла та просторових реалій. На думку М. Баган, він поєднує в собі семантику суб'єкта стану та локатива [18 : 15]. Утворенню речень з імпліцитним суб'єктом сприяє природний характер дії чи стану, суб'єкт яких нерідко буває очевидним. Серед комунікативних причин основною є прагнення мовця передати дії менш важливих факторів, що зумовлюють семантико-синтаксичну та формально-граматичну редукцію суб'єкта відносять його невідомість, неочевидність для мовця (при дієсловах звучання), семантична надлишковість (при предикатах II рангу), а також комунікативна потреба акцентувати на таких додаткових параметрах дії, як інтенсивність, результативність тощо і одночасне намагання уникнути громіздкості речення (при дво- і тривалентних дієсловах) [18 : 16].

5. *Статичність*: стани тривають, але не розвиваються та не змінюються в часі, вони ніби "стоять". При цьому ознака статичності не заперечує ознаки фазовості: стан має форму фаз, що замінюють одна одну, але денотат його залишається незмінним у часі, оскільки фази стану тотожні, на відміну від фаз процесу, що прагне до внутрішньої межі, змінюючи денотат у часі.

6. *Дуративність*. Стани тривають у часі та є гомогенними протягом усього періоду існування. Денотати предикатів стану займають відрізки, а не точки на часовій осі, тому не можуть бути точно датовані.

7. *Процесуальний відтінок* (на відміну від статичних відприслівникових предикатів стану віддієслівні мають відтінок динамічності. Порівняй: *світло* і *світає*).

Окреслені параметри сукупно відтворюють семантико-функційну спрямованість дієслівного предиката стану – передавати статичну, неконтрольовану, позбавлену динаміки та розвитку проте позначену процесуальним відтінком, ситуацію, у якій хто- або що-небудь перебуває, існує. Цю ситуацію зумовлюють якісь обставини, умови, вона є наслідком певних дій і спрямована на довкілля, предмет або істоту, здебільшого людину. На такій онтологічній основі розмежовуємо два значеннєві підтипи дієслівних предикатів стану, як і предикатів стану загалом, – предикати внутрішнього стану істоти та предикати зовнішнього стану, передаючи ізоморфізм явищ навколишнього середовища та явищ внутрішнього світу людини в позамовній дійсності.

Морфологічними виразниками дієслівних предикатів стану в безособовому реченні української мови є одноособове дієслово та особове дієслово в безособовому вжитку. Семантична спільність предикатів стану обох частиномовних реалізацій полягає в тому, що вони мають два великі значеннєві підкласи, – предикати зовнішнього стану та предикати внутрішнього стану істоти. Відмінності подальшої структуризації обох підкласів зумовлені неоднаковими кількісними та якісними характеристиками їхнього лексичного складу.

В українській мові одноособові дієслова, оформлені 3-ю особою однини теперішнього й майбутнього часу та середнім родом минулого часу й умовного способу частіше репрезентують предикати зовнішнього стану: *Смеркало і світало кожного дня* (Остап Вишня); *Зазоріє в небесах* (М. Хвильовий); – *Ой, як же довго в ту суботу вечоріло* (Остап Вишня); – *Що, бучки закортіло?* (Остап Вишня). Вони об'єднують синтаксеми на позначення атмосферних станів природи та синтаксеми зовнішнього стану істоти або предмета. Більш чисельну та семантично неоднорідну групу становлять предикати на позначення атмосферних станів природи, які вказують на зміну певного явища та його перехід у якісно новий стан. Їхній значеннєвий діапазон охоплює такі семантичні групи:

1) предикати на позначення зміни дня та ночі (*світає, вечоріє, смеркає, сутеніє, розвиднюється, дніє* тощо): *Так смеркало і того разу* (М. Матіос); *Уже споночіло* (В. Стус); *Навколо розвиднялося* (Вал. Шевчук); *У долині вечоріло* (М. Матіос); *Сутеніло* (І. Жиленко); *На дворі смеркало* (І. Кочерга); *Уже і в цьому льохові сіріло – ранок* (Вал. Шевчук);

2) предикати, що виражають метеорологічні та атмосферні явища (*віхолити, дощити, мрячити, сльотити, туманити, хурделити*): *А заморосило – вже не всидіти* (В. Стус); *Ледь-ледь сніжило* (Ю. Збанацький); *Вже в листопаді засніжило* (В. Шкляр); *Задощило* (В. Шкляр);

3) предикати, які вказують на температурні зміни навколишнього середовища (*гарячіти, морозити, студентити, тепліти*): *З кожним днем надворі **тепліло*** (В. Шкляр); *Узимку страшно **морозило*** (В. Шкляр);

4) предикати, що вказують на зміну стану неба (*зоріти, хмарити*): ***Похмарило*** (І. Багрянний); – *Ох, і **зоріло** ж тієї ночі* (В. Шкляр);

5) предикати, які репрезентують зміну пір року (*весніти, осеніти*): ***Осеніє*** (І. Жиленко); ***Відзиміло*** (В. Шкляр).

До групи предикатів зовнішнього стану, що корелюють із ГК БР, оформленим одноособовим дієсловом, належать також предикати зовнішнього стану істоти та предмета. Їхня значеннєва кваліфікація обмежена лише предикатами, що виражають:

1) везіння, успіх (*таланти, фортуни, щастити*): *Не раз йому **таланило** в бою* (В. Шкляр); ***Пощастило** йому з дружиною* (В. Шкляр); *На роботі **не пощастило*** (Л. Дереш);

2) бажання (*кортить, хочеться, бажається*): *І **хочеться** на мій селянський край* (В. Стус); *Так **йй хочеться** сліз, щоб проллятися в злив* (В. Стус); ***Хотілося** літа, справжнього літа* (В. Шкляр);

3) оцінку міри або необхідності певного стану (*бракує, вистачає, стає*): *...а Кізlikової стипендії на двох **вистачало** не надовго* (О. Слісаренко); *Мовляв, життя коротке, а – **забракло** м'яса* (В. Стус); *Вам повітря **забракло**?* (В. Стус); ***Бракувало** свободи та щастя* (В. Шкляр).

Кількісно обмеженим є й корпус предикатів внутрішнього стану істоти, експлікований одноособовими дієсловами. Його формують синтаксеми на означення фізіологічної та емоційно-психологічної сфер особи. Предикати фізіологічного стану репрезентують фізіологічний стан людини, який передає її загальний хворобливий стан (*Його **морозило, трусило** так, що він не міг дійти до пам'яті* (В. Шкляр) або дискомфортні відчуття, локалізовані в певній частині тіла, здебільшого в голові, очах, вухах, грудях, животі (*Як вітряк, я повітря руками хапав, **паморочилося*** (В. Стус); ***Запаморочилося** в голові* (Л. Дашвар); *Жанну сильніше всіх **нудило*** (Л. Дереш); *До ранку **нудило** сердешного* (Л. Костенко)). За цими параметрами і здійснюємо подальшу класифікацію предикатів фізіологічного стану, реалізованих одноособовою дієслівною лексемою.

Предикати емоційно-психічного стану, співвіднесені з простим ГК БР, вираженим одноособовим дієсловом, так само групуємо за місцем його локалізації: душа, серце, груди, голова: ***Защеміло** десь далеко в грудях* (Л. Костенко); *І **марилось** айстрам в яскравім півні* (О. Олесь). Кількість таких предикатних синтаксем, як і синтаксем попередньої підгрупи, незначна.

Спостережено також, що існує група дієслів із первинним значенням атмосферного стану, що на рівні свого переносного значення виражають внутрішній стан: *Перед очима **розвиднялося*** (В. Шкляр); ***Розвидніло** на білому папері* (В. Стус). Метафоричному переосмисленню цих дієслів сприяє їхня змістова місткість та стилістична маркованість.

Отже, простий ГК БР, реалізований одноособовим дієсловом, корелює з предикатною синтаксемою станової семантики двох значеннєвих типів: предикатом зовнішнього стану, субкатегорійними виявами якого є предикат зовнішнього стану довкілля та предикат зовнішнього стану істоти та предмета, і предикатом внутрішнього стану істоти, репрезентованим предикатом фізіологічного стану та предикатом емоційно-психічного стану. Загалом корпус предикатів стану, співвіднесених із простим ГК БР, об'єктивованим одноособовим дієсловом, кількісно та якісно вузький, оскільки сама група одноособових слів обмежена та історично замкнута. Значно ширшим за кількістю та семантичним діапазоном є корпус предикатів стану, формально-синтаксичний корелят яких становить простий ГК БР, виражений особовим дієсловом у безособовому вжитку. Дотримуючися загальної типології предикативних синтаксем стану, серед них розрізняємо предикати зовнішнього стану та предикати внутрішнього стану істоти. Більш широка значеннєва парадигма властива групі предикатних синтаксем, що маркують зовнішній стан. Останню репрезентують семантико-синтаксичні компоненти, що позначають зовнішній стан довкілля та людини або предмета. Кількісно ширшим та значеннєво розгалуженішим є корпус предикатів, які виражають зовнішній стан істоти або предмета. Його формують:

1. Екзистенційні предикати, що маркують зовнішні вияви життя людини, зокрема:

а) стан буття: *Так **ведеться** завжди* (В. Шкляр);

б) безтурботне, спокійне життя: ***Раювалося** недовго* (О. Забужко);

в) неспокійне, матеріально незабезпечене життя: ***Бідується** їм* (В. Шкляр); *Того року **бідувалося** особливо* (О. Слісаренко);

г) соціальний стан: *Відтоді славно йому **панувалося** на рідному хуторі* (В. Шкляр);

г) віковий стан: ***Отрокувалося** нам весело* (О. Довженко);

2. Локативні предикати, що вказують на:
- а) конкретно-фізичне розташування суб'єкта в просторі: *Хлопцям булося як на голках* (О. Слісаренко);
  - б) соціальну характеристику розташування в просторі: *У селі зимувалося їй добре* (В. Козаченко);
3. Одоративні предикати: *Пахло роменом і свіжістю; Війнуло молоком* (В. Шевчук); *На околиці запахло димом* (В. Шкляр);
4. Предикати із значенням руху фізичних речовин, що репрезентують:
- а) рух газоподібних речовин: *Йому в обличчя потягнуло димом* (В. Козаченко);
  - б) рух сипучих речовин: *Йому ліпило в обличчя* (О. Гончар);
  - 3) рух рідин: *Як капає синьо зі стріх* (В. Стус); *Його рясно зросило гарячим потом* (В. Шкляр);
5. Предикати стану, що є наслідком конкретної фізичної дії (цей тип предикатів виражає дію невідомої, нерозпізнаної сили, реалізація якої можлива за допомогою певного знаряддя, вираженого формою орудного відмінка; але оскільки предикати дії позначають діяльність, породжену дічем і безпосередньо ним стимульовану, а функції діяча повинні виконувати реальні особи, переважно живі істоти, а не опредмечені дії, тому аналізований тип предикатних синтаксем кваліфікуємо як перехідний, що межує з предикатами дії та предикатами процесу): *Пташині гнізда заносило жухлою травою* (Г. Тютюнник); *Під ноги враз упало* (В. Шевчук); *Вихід із землянки завіяло снігом* (В. Шкляр);
6. Колоративні предикати: *Грало всіма кольорами веселки* (В. Шкляр);
7. Предикати стану, що позначають оптичні явища: *У квартирі ще більше потемніло* (Л. Дереш);
8. Предикати, які маркують звукову градацію: *Стихло* (В. Шевчук); *Ледь стукнуло* (В. Шевчук); *Звучало: Vira!* (Л. Дереш); *Вночі загуло із двору* (М. Матіос); *Але на обгорілій дзвіниці затріщало, і величезна головошка гупнула якраз на Варфоломія* (М. Матіос);
9. Предикати перцептивної семантики: *У лісі колеться і ялицею, і листям* (В. Стус).
- Вужчий семантичний діапазон властивий корпусу предикатних синтаксем, які маркують зовнішній стан довкілля. Його складники характеризують навколишнє середовище за астрономічно-метеорологічними критеріями: температурний режим, тривалість світлового дня, інтенсивність та екстенсивність опадів тощо. Саме параметризація довкілля стала основою для наступного етапу стратифікації предикатних синтаксем зовнішнього стану довкілля, що корелюють з простим ГК БР, вираженим особовими дієсловами в безособовому вжитку.
- Диференціюємо:
- 1) предикати, що означають світлові процеси, зміну дня й ночі (*темніє, світліє, біліє, розжевіє* тощо): *Запалало на горизонті* (В. Шкляр); *На сході вже темніло* (В. Шкляр); *Червоніло за обрієм* (В. Шевчук);
  - 2) предикати, які маркують процеси випадання атмосферних опадів (*ляпати, мести, порошити, росити, сипати*): *А з неба лило, лило, лило* (В. Шкляр); *Завіяло дороги* (В. Шкляр); *Зненацька замело колючим снігом* (В. Шкляр); *Весняне поле рясно зросило дощем* (В. Шкляр);
  - 3) предикати, які виражають температурні зміни середовища (*тепліти, холодати, морозити*): *Надворі теплішало* (В. Шкляр); *Надвечір потеплішало* (Л. Дереш); *Повіяло холодом* (В. Шкляр); *Похолодало* (Л. Дереш);
  - 4) предикати на означення стану неба (*темнішати, світлішати, хмаритися*): *Небо затягувало сірими дощовими хмарами* (В. Шкляр); *За обрієм ясніло* (В. Шкляр); *З-поза хмари жаром заяріло* (В. Стус);
  - 5) предикати, які репрезентують вияв стихії, атмосферно-метеорологічних явищ (*блискати, гриміти, віяти, дуги, завівати*): *І враз стихло... вихор, наче птах, прилетів сюди бозна-звідки* (Вал. Шевчук).
- Отже, денотативна різноплановість довкілля та багатогранність існування людини в соціумі дали підстави інвентаризувати кількісно широкий, семантично гетерогенний корпус предикатів зовнішнього стану, експлікованих особовими дієсловами в безособовому вжитку, що репрезентують 9 підгруп предикатів зовнішнього стану істоти та предмета й 5 підгруп предикатів зовнішнього стану довкілля.
- Менші обсяги властиві корпусові предикатних синтаксем із значенням внутрішнього стану істоти, що є корелятами простого ГК БР, реалізованого особовим дієсловом у безособовому значенні. Семантична амплітуда цього загалу синтаксем в українській мові репрезентована 4

різновидами: 1) предикати фізичного стану; 2) предикати фізіологічного стану; 3) предикати емоційно-психічного стану; 4) предикати ментального стану.

Найбільш значеннєво різноплановими є предикати емоційно-психологічного стану. Ці синтаксеми характеризують специфіку емоційно-вольової та психічної сфер діяльності людини, часткові вияви яких (тривога, радість, спокій тощо) стали координаційними параметрами, за якими типологізуємо сукупність цього семантичного підкласу предикатів. Розмежуємо предикатні синтаксеми емоційно-психічного стану, що виражають:

а) дискомфортний душевний стан – тривогу, незадоволення, хвилювання, збентеження, зумовлені побоюванням, страхом, передчуттям небажаного, неприємного, небезпечного: *І мову одняло* (В. Стус); *Повіяло небезпекою* (В. Шкляр); *Десь у душі похололо* (В. Шкляр); *Розтривожило і зникло, холодний піт умив Володимира* (В. Шевчук); *Заскміло в серці* (В. Шкляр); *Мене бісило* (Л. Дереш);

б) комфортний душевний стан: *Забриніло в серці теплом* (Вал. Шевчук); *Сяяло десь далеко в душі* (В. Шкляр);

в) стан психічної рівноваги: *У голові повітліло* (В. Шкляр);

г) стан психічного збудження: *У мене так запаморочилося в голові, що й не розбирав, про який лях вона говорила* (В. Шкляр);

г) позитивне емоційно наснажене ставлення до кого-небудь або чого-небудь – любов, повагу, приязнь тощо: *Любилося. Вірилося. Праглося* (В. Стус);

д) негативне емоційне ставлення – ненависть, антисимпатію, неприязнь: *Ненавділося так само гостро, як і любилося* (О. Забужко).

Семантичну специфіку підгруп предикатів фізичного та фізіологічного стану репрезентує онтологічна дихотомія комфортний – дискомфортний стан. На цій підставі виділяємо:

1) предикати фізичного стану, які виражають:

а) стан фізичного комфорту: *Після купелі його розслабило* (В. Шкляр);

б) стан фізичного дискомфорту: *І замуляло йому в правому чоботі* (В. Шкляр);

2) предикати фізіологічного стану, що вказують на:

а) стан покращення, комфорту: *Тепер йому вже полегшало* (Л. Яновська);

б) стан фізіологічного дискомфорту: *Встав, але зарізка, і йому заболіло* (В. Шевчук).

Кількісно найменшу групу серед предикатів внутрішнього стану істоти, виражених особовими дієсловами в безособовому значенні, становлять предикатні синтаксеми ментального стану, що репрезентують різні мисленнєві вияви – рефлексію, увагу, пам'ять тощо: *Знов нагадало йому сьогоднішній ранок* (В. Шевчук); *Не віриться, що тут більше нікого нема* (В. Шкляр). Склад цієї значеннєвої підгрупи предикатів, як і інших підгруп предикатів стану, що корелюють із ГК БР, експлікованим особовим дієсловом у безособовому вжитку, розширюють предикати, виражені дієслівними лексемами, що набувають безособовості на рівні переносних значень. Такі словоформи в семантико-синтаксичному ярусі реченнєвої конструкції широко репрезентують як предикати зовнішнього стану (*В хаті запахло самотністю і порожнечою* (В. Шевчук); *Висвистіло нашу Незалежність у підземну трубу* (М. Матіос); *Розбудило громом Україну*), так і предикатні синтаксеми внутрішнього стану людини (*Шумувало в чистій душі* (В. Шевчук); *У душах позамерзало* (Л. Костенко); *Хмарилось у душі отамана* (В. Шкляр); *І раптом у мізках щось зашкварчало* (М. Матіос); *Бризнуло попід шкіру легеньким холодом* (М. Матіос). М. Баган досліддила, що найширші параметри метафоричного використання мають дієслова лексико-семантичних груп природних процесів, зміни якісного стану, конкретної фізичної дії [18 : 16]. Ці дієслова виконують функцію вторинних предикатів стану, зберігаючи своє валентне оточення, яке увиразнює експресивний та змістовий ефекти від метафоричного переосмислення дієслівної семантики, та виявляючи семантико-синтаксичну подібність до власне-дієслів на позначення фізичного та психічного стану істот.

Отже, простий ГК БР, експлікований особовим дієсловом у безособовому вжитку, корелює з предикатом стану в семантико-синтаксичній структурі речення, репрезентований предикатами зовнішнього стану та внутрішнього стану істоти. Корпус предикатів зовнішнього стану формують 9 підгруп предикатів зовнішнього стану істоти та предмета й 5 підгруп предикатів зовнішнього стану довкілля. Склад предикативних синтаксем внутрішнього стану істоти репрезентують 4 підгрупи синтаксем. Обсяг предикатів, що співвідносяться з простим ГК БР, вираженим особовим дієсловом у безособовому вживанні, розширюють вторинні предикати, сформовані на рівні переносних значень відповідних лексем.

Підсумуємо, що семантико-синтаксичним корелятом простого дієслівного головного компонента безособового речення української мови є предикат стану. За особливостями

формально-граматичної репрезентації ГК розмежовано 2 типи між'ярусних співвідношень цього різновиду у сфері односкладних речень: предикат стану – простий ГК БР, виражений одноособовим дієсловом; предикат стану – простий ГК БР, експлікований особовим дієсловом у безособовому вжитку. За кількісним та семантичним критеріями домінантною є кореляція другого типу. Її межі розширюють вторинні предикати стану, що набувають відповідної семантичної кваліфікації внаслідок метафоризації. Корелятами простого дієслівного ГК БР, вираженого особовим дієсловом у безособовому у значенні у формах 3-ої особи однини теперішнього, майбутнього часу, середнього роду минулого часу, а також умовного способу, є 14 значеннєвих різновидів предикатів зовнішнього стану довілля і предикатів зовнішнього стану людини та предмета, а також 9 семантичних типів предикатів внутрішнього стану людини. Система між'ярусних співвідношень простого ГК БР, оформленого 3-ю особою однини теперішнього, майбутнього часу, середнього роду минулого часу та умовного способу одноособового дієслова, з предикатом стану менш форматна: її репрезентують 8 значеннєвих різновидів предикатів зовнішнього стану довілля та предикатів зовнішнього стану людини й 9 семантичних типів предикатів внутрішнього стану людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення [Текст] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський – К. : Наукова думка, 1983. – 220 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови [Текст] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
3. Городенська К. Г. Семантична багатоплановість суб'єкта стану [Текст] / К. Г. Городенська // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка. – 2001. – Вип. 31. – С. 149-153.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис [Текст] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 2001. – 662 с.
5. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій [Текст] : монографія / М. В. Мірченко – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2001. – 340 с.
6. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць [Текст] : монографія / О. Г. Межов : відп. ред. І. Р. Вихованець. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. – 464 с.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови [Текст] : підручник / К. Ф. Шульжук – К: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 406 с.
8. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності [Текст] : монографія / Т. Є. Масицька. – Луцьк : Вид-во Волинського ун-ту, 1998. – 204 с.
9. Леута О. І. Синтетичні та аналітичні предикати в структурі речення // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К., 2008. – Вип. 6. – С. 37 – 44.
10. Кавера Н. В. Семантична типологія предикатів стану [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Кавера ; Ін-т української мови НАН України. – К., 2008. – 20 с.
11. Алисова Т. Б. Семантико-коммуникативный субстрат безличных предложений [Текст] / Т. Б. Алисова // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М., 1969.
12. Апресян Ю. Д. Принципы описания значений грамем [Текст] / Ю. Д. Апресян // Типология конструкций с предикатными актантами. – Л. : Наука, 1985. – С. 61 – 65.
13. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка [Текст] / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1973. – 351 с.
14. Падучева Е. В. О семантике синтаксиса [Текст] / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1974. – 292 с.
15. Селивестрова О. Н. Семантические типы предикатов [Текст] / О. Н. Селивестрова. – М. : Наука, 1982. – 365 с.
16. Степанов Ю. С. Имена. Предикаты. Предложения [Текст] / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1981.
17. Кутня Г. В. Структурно-семантична і функціональна характеристика предикатів процесу в сучасній українській мові [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. В. Кутня ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2004. – 18 с.
18. Баган М. П. Семантико-синтаксичні параметри безособового вживання особових дієслів у сучасній українській мові [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / М. П. Баган ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 2000. – 22 с.

19. Остап Вишня. Вишневі усмішки [Текст] / Остап Вишня. – К. : Дніпро, 1974. – 382 с.
20. Хвильовий М. Твори : у 2 т. [Текст] / М. Хвильовий ; упоряд., передм. і прим. М. Г. Жулинського, П. Г. Майдаченка. – К. : Дніпро, 1996. – Т. 1. – 650 с. ; Т. 2. – 925 с.
21. Матіос М. Нація : проза [Текст] / М. Матіос. – Львів : Кальварія, 2002. – 216 с.
22. Стус В. Час творчості [Текст] / В. Стус. – К. : Дніпро, 2005. – 704 с.
23. Шевчук В. О. Біс плоти : Історичні повісті [Текст] / В. О. Шевчук. – К. : Твім інтер, 1999. – 425 с.
24. Жиленко І. НОМО FERIENS : Спогади [Текст] / І. Жиленко ; передм. М. Коцюбинської. – К. : Смолоскип, 2011. – 816 с.
25. Кочерга І. Драматичні твори [Текст] / І. Кочерга. – К. : Дніпро, 1989. – 734 с.
26. Шкляр В. М. Залишинець. Чорний ворон [Текст] / В. М. Шкляр. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2011. – 382 с.
27. Костенко Л. Записки українського самашедшого [Текст] / Л. Костенко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛІА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
28. Забужко О. Музей покинутих секретів : роман [Текст] / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 832 с.
29. Роздобудько І. Дві хвилини правди : роман [Текст] / І. Роздобудько. – К. : Нора-Друк, 2008. – 248 с.
30. Олександр Олесь. Твори : у 2 т. [Текст] / Олександр Олесь. – К. : Дніпро, – 1990.
31. Багрянний І. Сад Гетсиманський : роман [Текст] / І. Багрянний. – К. : Час, 1991. – 512 с.
32. Збанацький Ю. Малиновий дзвін : роман [Текст] / Ю. Збанацький. – К. : Молодь, 1958. – 405 с.
33. Слісаренко О. Бунт : роман, повісті, оповідання [Текст] / О. Слісаренко; упорядкув., підготов. текстів та вступ. ст. І. Дузя ; худож. М. І. Компанієць. – К. : Дніпро, 1965. – 523 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vy`xovanecz` I. R. Semanty`ko-sy`ntaksy`chna struktura rechennya [Semantic-syntactic structure of sentences] [Tekst] / I. R. Vy`xovanecz`, K. G. Gorodens`ka, V. M. Rusanivs`ky`j – K. : Naukova dumka, 1983. – 220 s.
2. Vy`xovanecz` I. R. Nary`sy` z funkcional`nogo sy`ntaksy`su ukrayins`koyi movy` [Essays on functional syntax Ukrainian language] [Tekst] / I. R. Vy`xovanecz`. – K. : Nauk. dumka, 1992. – 222 s.
3. Gorodens`ka K. G. Semanty`chna bagatoplanovist` sub`yekta stanu [Semantic diversity of subject] [Tekst] / K. G. Gorodens`ka // Naukovi zapys`ky`. Seriya : Filologichni nauky` (movoznavstvo). – Kirovograd : RVCz KDPU im. Volody`my`ra Vy`nny`chenka. – 2001. – Vy`p. 31. – S. 149-153.
4. Zagnitko A. P. Teorety`chna gramaty`ka ukrayins`koyi movy`. Sy`ntaksy`s [Theoretical Grammar of the Ukrainian language. Syntax] [Tekst] / A. P. Zagnitko. – Donecz`k : DonDU, 2001. – 662 s.
5. Mirchenko M. V. Struktura sy`ntaksy`chny`x kategorij [Structure syntactic categories] [Tekst] : monografiya / M. V. Mirchenko – Lucz`k : Redakcijnno vy`davny`chy`j viddil “Vezha” Voly`ns`kogo derzhavnogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`, 2001. – 340 s.
6. Mezhov O. G. Ty`pologiya minimal`ny`x semanty`ko-sy`ntaksy`chny`x ody`ny`cz` [Typology minimal semantic-syntactic units] [Tekst] : monografiya / O. G. Mezhov : vidp. red. I. R. Vy`xovanecz`. – Lucz`k: Voly`ns`ky`j nacional`ny`j universy`tet imeni Lesi Ukrayinky`, 2012. – 464 s.
7. Shul`zhuk K. F. Sy`ntaksy`s ukrayins`koyi movy` [Syntax Ukrainian language] [Tekst] : pidruchny`k / K. F. Shul`zhuk – K: Vy`davny`chy`j centr “Akademiya”, 2004. – 406 s.
8. Masy`cz`ka T. Ye. Gramaty`chna struktura diyeslivnoyi valentnosti [Grammatical structure of verbal valency] [Tekst] : monografiya / Ye. T. Masy`cz`ka. – Lucz`k : Vy`d-vo Voly`ns`kogo un-tu, 1998. – 204 s.
9. Leuta O. I. Sy`ntety`chni ta anality`chni predy`katy` v strukturi rechennya [Synthetic and analytic predicates in the sentence structure] // Naukovy`j chasopy`s NPU im. M. P. Dragomanova. – Seriya 10. Problemy` gramaty`ky` i leksy`kologiyi ukrayins`koesyi movy`. – K., 2008. – Vy`p. 6. – S. 37 – 44.
10. Kavera N. V. Semanty`chna ty`pologiya predy`kativ stanu [Semantic typology of predicates] [Tekst] : avtoref. dy`s. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / N. V. Kavera ; In-t ukrayins`koyi movy` NAN Ukrayiny`. – K., 2008. – 20 s.
11. Aly`sova T. B. Semanty`ko-kommuny`katy`vnyj substrat bezly`chny`x predlozheny`j [Semantic-kommunicative substrate of impersonal sentences] [Tekst] / T. B. Aly`sova // Y`nvary`antnye sy`ntaksy`chesky`e znacheny`ya y` struktura predlozheny`ya. – M., 1969.
12. Apresyan Yu. D. Pry`ncy`py` opy`sany`ya znacheny`j gramem [Principles descriptions values gram] [Tekst] / Yu. D. Apresyan // Ty`pologiya konstrukcy`j s predy`katny`m aktantamy`. – L. : Nauka, 1985. – S. 61 – 65.

13. Zolotova G. A. Oчерк funkcy`onal`nogo sy`ntaksy`sa russkogo yazyka Principles descriptions values gram [Essay of functional syntax language russkogo] [Tekst] / G. A. Zolotova. – M. : Nauka, 1973. – 351 s.
14. Paducheva E. V. O semanty`ke sy`ntaksy`sa [About semantics syntax] [Tekst] / E. V. Paducheva. – M. : Nauka, 1974. – 292 s.
15. Sely`vestrova O. N. Semanty`chesky`e ty`py predy`katov [Semantyc Types of predicates] [Tekst] / O. N. Sely`vestrova. – M. : Nauka, 1982. – 365 s.
16. Stepanov Yu. S. Y`mena. Predy`katy. Predlozheny`ya [Name. Predicates. Offers] [Tekst] / Yu. S. Stepanov. – M. : Nauka, 1981.
17. Kutnya G. V. Strukturno-semanty`chna i funkcional`na xaraktery`sty`ka predy`kativ procesu v suchasnij ukrajins`kij movi [Structural-semantic and functional characteristics predicates process in modern Ukrainian language] [Tekst] : avtoref. dy`s. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / G. V. Kutnya ; L`vivs`ky`j nac. un-t im. Ivana[] Franka. – L`viv, 2004. – 18 s.
18. Bagan M. P. Semanty`ko-sy`ntaksy`chni parametry` bezosobovogo vzhly`vannya osobovy`x diyestiv u suchasnij ukrajins`kij movi [Semantic-syntactic parameters impersonal personal use verbs in modern Ukrainian language] [Tekst] : avtoref. dy`s. ...kand. filol. nauk : 10.02.01 / M. P. Bagan ; In-t movoznavstva im. O. O. Potebni NAN Ukrayiny`. – K.,2000. – 22 s.
19. Ostap Vy`shnya. Vy`shnevi usmishky` [Cherry smiles] [Tekst] / Ostap Vy`shnya. – K. : Dnipro, 1974. – 382 s.
20. Xvy`l`ovy`j M. . Tvory` : u 2 t. [Works: in 2 volumes] [Tekst] / M. Xvy`l`ovy`j ; uporyad., peredm. i pry`m. M. G. Zhuly`ns`kogo, P. G. Majdachenka. – K. : Dnipro, 1996. – T. 1. – 650 s. ; T. 2. – 925 s.
21. Matios M. Naciya : proza [Nation: Prose] [Tekst] / M. Matios. – L`viv : Kal`variya, 2002. – 216 s.
22. Stus V. Chas tvorchoosti [Creation Time] [Tekst] / V. Stus. – K. : Dnipro, 2005. – 704 s.
23. Shevchuk V. O. Bis ploti : Istory`chni povisti [Bis flesh: Historical novels] [Tekst] / V. O. Shevchuk. – K. : Tvim inter, 1999. – 425 s.
24. Zhy`lenko I. HOMO FERIENS : Spogady` [HOMO FERIENS: Memories] [Tekst] / I. Zhy`lenko ; peredm. M. Kocyuby`ns`koyi. – K. : Smolosky`p, 2011. – 816 s.
25. Kocherga I. Dramaty`chni tvory` [Dramatic works] [Tekst] / I. Kocherga. – K. : Dnipro, 1989. – 734 s.
26. Shklyar V. M. Zaly`shy`necz`. Chorny`j voron [Black Raven] [Tekst] / V. M. Shklyar. – Xarkiv: Klub simejnogo dozvillya, 2011. – 382 s.
27. Kostenko L. Zapy`sky` ukrajins`kogo samashedshego [Ukrainian samashedshego Notes] [Tekst] / L. Kostenko. – K. : A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, 2011. – 416 s.
28. Zabuzhko O. Muzej poky`nuty`x sekretiv : roman [Museum of Abandoned Secrets: a novel] [Tekst] / O. Zabuzhko. – K. : Fakt, 2009. – 832 s.
29. Rozdobud`ko I. Dvi xvy`ly`ny` pravdy` : roman [Two minutes of truth: a novel] [Tekst] / I. Rozdobud`ko. – K. : Nora-Druk, 2008. – 248 s.
30. Oleksandr Oles`. Tvory` : u 2 t. [Works: in 2 volumes] [Tekst] / Oleksandr Oles`. – K. : Dnipro, – 1990.
31. Bagryany`j I. Sad Getsy`mans`ky`j : roman [Garden of Gethsemane: a novel] [Tekst] / I. Bagryany`j. – K. : Chas, 1991. – 512 s.
32. Zbanacz`ky`j Yu. Maly`novy`j dzvin : roman [Raspberry bell: a novel] [Tekst] / Yu. Zbanacz`ky`j. – K. : Molod`, 1958. – 405 s.
33. Slisarenko O. Bunt: roman, povisti, opovidannya [Riot: novels, short stories] [Tekst] / O. Slisarenko; uporyadkuv., pidgotov. tekstiv ta vstup. st. I. Duzya ; xudozh. M. I. Kompaniyecz`. – K. : Dnipro, 1965. – 523 s.

" " _____2013 p.

Коваль Л. М. Предикат состояния как семантико-синтаксический коррелят глагольного главного компонента безличного предложения украинского языка.

В статье проанализирован глагольный главный компонент безличного предложения украинского языка в аспекте междууровневых соотношений, в частности установлено, что его семантико-синтаксическим коррелятом является предикат состояния; также определена семантическая типология отглагольных предикатов состояния в безличном предложении украинского языка.

Koval L.M. State predicate as a semantic-syntactic correlate of verbal main component of impersonal sentences in Ukrainian language.

The article deals with the verb's main component of an impersonal sentence of the Ukrainian language in aspect of interlevel correlations, specifically, have been established that its semantic-syntactic correlate is a state predicate; have been defined lingual differential parameters and semantic typology of verbal predicates in impersonal sentence of Ukrainian language; have been analyzed and mapped semantic specificity of predicates expressed alone verbs and personal verbs in impersonal use.